

TRADITION AND MINHAGIM

Part 1: The Method to the Minhag: How a Custom Is Created and When Does It Become Binding?

Listen, my son, to the discipline of your father,
and do not forsake the instruction of your mother

1. משלי פרק א פסוק ח
שָׁמַע בְּנִי, מוֹסֵר אָבִיךָ וְאֵל-תַּטֵּשׁ, תּוֹרַת אִמְךָ.

Do not remove an ancient boundary that your
forefathers set.

2. משלי פרק כב פסוק כח
אַל-תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ:

According to the law they instruct you and
according to the judgment they say to you, you
shall do; you shall not divert from the word they
tell you, either right or left.

3. דברים פרק יז פסוק יא
עַל-פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד וְעַל-הַמִּשְׁפָּט
אֲשֶׁר-יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן-הַדָּבָר
אֲשֶׁר-יֹגִידוּ לָךְ זְמִין וְשִׁמָּאל:

Shmuel says: Even after one decided to take an
oath, he needs to express it with his lips for it to
take effect, as it is stated in the verse: "Or if
anyone take an oath clearly with his lips to do
evil, or to do good" (Vayikra 5: 4).

4. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף כו עמוד ב
אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא
בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים.

A person who takes an oath is not forbidden [to
partake of] the entity which he forbade to himself
until he makes a verbal statement to that effect
and his statements must match his intent, as we
explained with regard to oaths ...

5. רמב"ם הלכות נדרים פרק ב הלכה ב
ואין הנודר נאסר בדבר שאסר על עצמו
עד שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין
כמו שבארנו בשבועות.

Is there a rabbinic prohibition of don't profane? Yes, as
it is taught in a *baraisa*: With regard to matters that are
permitted, but others are accustomed to observe a
prohibition with regard to them, you may not
permit these matters before those people, as it is stated:
"He shall not profane his word" (Numbers 30: 3). If they
contravene their custom they are in violation of the
prohibition: He shall not profane his word, by rabbinic
law, as that is similar to violating a vow.

6. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף טו עמוד א
ומי איכא בל יחל מדרבנן? אין,
והתניא: דברים המותרין ואחרים
נהגו בהן איסור, אי אתה רשאי
להתירן בפניהם, שנאמר: לא יחל
דברו.

7. שו"ת מהר"ם שיק אורח חיים סימן רמט
... ואמאי אמרינן דמנהג הוא כמו נדר, דמשמע אפילו לא פירש בשפתיו. וצריך לומר כיון דהוא עושה
כן ומעשיו מוכיחין על מחשבתו הוי כמו פירש בשפתיו ...

8. רא"ש מסכת פסחים פרק ד סימן ג

וכן נמי אדם שנהג איסור בדבר המותר לסייג ולפרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא דהוי כמו נדר כדאיתא בפ"ב דנדרים (ד' טו ב) תניא דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתירן לפנייהם משום שנאמר לא יחל דברו, אבל החכם יכול להתיר להם בחרטה כמו שאר דברים ויפתח בחרטה שהם מתחרטים שנהגו כן לשם נדר.

9. שו"ת הרשב"א חלק ג סימן רלו

... וכל מי שנהג איסור בדבר המותר לגדר אפשר שהוא חמור מן הנדר והשבועה שהנדרים והשבועות נשאלין עליהם ומתירין להם, ואלו מי שנהג איסור בדברים המותרין כדי לעשות לו גדר בפני האיסור קבלו על עצמן כאיסורין שאסרתן התורה שאין לו היתר לעולם. לפיכך אמרו דברים המותרין ואחרים נהגו בהן אסור נשאל אין מתירין לו, וכ"ש אתם שאסרתם על עצמכם כדי לעשות סייג לפרישות וקבלתם באלה ובשבועה ...

10. שלחן ערוך יורה דעה סימן ריז סעיף א

דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם בהם. הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב או מי"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו. אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן אפילו פעם אחת צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר. לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים לסייג ופרישות יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה ולא לעולם.

אבל הנוהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים לא הוי כאילו קבלום בנדר.

ויש מי שאומר שאם טועה ונהג איסור בדבר המותר נשאל ומתירים לו בשלשה כעין התרת נדרים ואם יודע שהוא מותר ונהג בו איסור אין מתירין לו אפי' כעין התרת נדרים דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם. *והמנהג כסברא הראשונה:*

11. רמ"א חושן משפט סימן שלא סעיף א

Something is not a custom unless it a common practice and has been done many times, however, something which has been done only once or twice is not considered a custom

ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג.

12. שו"ת אמרי יושר חלק ב סימן קלו

ובאמת לא מצאתי דבר בפוסקים מבואר שיהי' הבדל בין פעם אי' לגי"פ ... אך מסברא י"ל כן דגי"פ מסתמא דעתו לנהוג כן לעולם.

13. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

אלא ודאי כדאמרן דשאני בדברים הנעשה מחמת סייג לדברים הנעשים מחמת פרישות וחסידות, ואלו בני אדם שנוהגים לאכול מצה שמורה משעת קצירה כל ימי הפסח מסתברא דלא מיקרי סייג ואינו אלא מילתא יתירתא דעבידי ואם רוצה לאכול ממצה שאינה שמורה משעת קצירה מסתברא דאפילו התרה לא בעי כלל וזה פשוט:

14. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד ב

The residents of Beit She'an were accustomed not to travel from Tyre to market day in Sidon on Shabbat eve. Their children came before Rabbi Yochanan to request that he repeal this custom. They said to him: Due to their wealth, it was possible for our fathers to earn a living without traveling to the market on Friday; however, it is not possible for us to do so. He said to them: Your fathers already accepted this custom upon themselves, and it remains in effect for you, as it is stated: "My son, hear your father's rebuke and do not abandon your mother's teaching" (Proverbs 1: 8)

בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתיך אפשר להו, אנן לא אפשר לן. אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך.

15. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה עמוד א

Mar Ukva said: I am, with regard to this matter, like vinegar, son of wine, with respect to Father, i.e., my practice is inferior to that of my father. As Father, if he were to eat meat at this time, would not eat cheese until tomorrow at this time. But as for me, only at this meal, during which I ate meat, do I not eat cheese; at a different meal on the same day, I will eat cheese.

אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא, בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחרייתא אכילנא.

16. פרי חדש אורח חיים סימן תצו סעיף ז

מי שנהג אביו איזה דבר משום סייג או חסידות על דרך משל שקבל עליו להתענות שני וחמישי כל ימיו או שלא לאכול בשר ביום שאוכל גבינה וכיוצא דבר ברור הוא שאין הבן אחריו חייב לנהוג אותו חומרא אלא אם כן עשאה פעם אחת בחיי אביו או אחר מיתתו דהשתא הרי קבלה על עצמו, הא לאו הכי פשיטא דלא שייך בזה שמע בני מוסר אביך, וראיה לזה ... דאמרין ... אמר מר עוקבא ... ומילתא דברירא דקרי לנפשיה חלא בר חמרא מצד גריעותיה דלא הוה מקיים ההוא חסידותא דהוה עביד אבוי, אבל מעיקר הדין לא מחייב ... וההוא דבני בישן דריש פרק מקום שנהגו דנהוג דלא אזלין מצור לצידון במעלי שבתא וא"ל ר"י כבר קבלו אבותיכם עליהם שניא היא דבישן אינו שם איש אלא שם מקום דהיינו בית שאן ... ולפיכך כל בני העיר חייבין לעשות ולהתנהג על פי סייגים וגדירות של אבותיהם וכן מתבאר בתשובת הריב"ש סימן שצ"ט שכתב וז"ל יכולים הצבור לעשות תקנה עליהם ועל זרעם כמו שמצינו בפלגש בגבעה וכתב הרמב"ן ז"ל שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלה עליהם ועל זרעם כדאשכחן בקבלת התורה ועוד שאפילו דברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה אף הבנים חייבים לנהוג באותו גדר כדאמרין במסכת פסחים בני בישן כו' עכ"ל וזה מבואר כמ"ש:

17. רבינו ירוחם, דעת חכמה ומוסר חלק ג קכה

... וכשנתבונן בענין נדרים, נשתומם ונבהל, איך שאדם יכול לעשות על עצמו איסורים, היינו מהיתר נעשה איסור, כמו בכל אסורים שבתורה, ואם כן הרי יכול האדם לברא דיני תורה כתורה עצמה, אין זאת אלא מפני שסוד התורה בעצמה היא גם כן חלק האדם, והתורה היא עצמיות האדם, ואם התורה לא היתה עצמיותו וחלקו לא היה יכול לקיים ולשמור אותה, כי איך יכול האדם לקיים בכל כחותיו דבר שאינו מכוחותיו ועצמיותו